

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

Második félév, 26-ik szám.

Szerkesztői szállítás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipa-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap csütörtökön.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, *félévre 5 ft. egész évre 10 ft.*

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egyetem-utca 4-ik szám.

NYELV ÉS NYELVÉSZET.

(V é g e.)

Megkimélem olvasómat a lapozástól, és átveszem ide az egész cikket, könnyebb megvitathatás végett:

„AZON, (az-on) (2) névmás, s nem egyéb, mint az *on* bőségi raggal megtoldott az mutató névmás. Élünk vele, midőn jelző gyanánt használjuk bizonyos név vagy ige-határozó előtt. *Azon ember nekem nem tesz. Azon házba megyek lakni, melyet most építenek. Azon módon. Azon okból.* A toldalék *on* tulajdonkép a mutató *a* az-t helyettesíti, pl. *Azon ló az enyém* = az a ló. *Azon emberben nem bízom* = abban az emberben. Jelent annyit is, mint: *ugyanazon*.”

No már elsőbb is, *átalán* véve, a szó történelmének van-e más nyoma az egész cikkben, mint a legvégül, mint egy alamizsna gyanánt, oda vetett egy pár szó, a mely azonkívül úgy, a mint van szerkesztve, t. i. az *is* hozzá tételével, nem is igaz. Kitanulhatja-e belőle a nyelvünk történelmét ismerni kívánó és a kérdéses szóra nézve e szótárhoz folyamodó, hogy „*azon*“ az egész élő nyelvben *soha és seholsé*: mutató névmás: és hogy az *a, az, az, azt az, annak az, abban az, attól az* stb. helyett az „*azon-t*“ *soha és seholsé* mondják. Kitanulhatja-e, hogy régiebb irodalmunkban, magyar stílusunk arany korában szintugy, mint az élő nyelvben, *mindég igazi idem, ille, ipse* értelemben használják. Kitanulhatja-e, hogy a közelebbi mult XVIII. században kapott be az irodalmi stílusba eleinte gyérebbe, és az igazi mutatóval cserélgetve; aztán mind sürübbe s emezt kiküszöbölve: midőn még az a

jelenség is mutatkozik, mintha íróink némi docta elegantiát kerestek volna benne s megakarták volna különböztetni vele az írónyelvet a természetesebb, de előttök pongyolának látszó élő nyelvtől? *) Kitanulhatja-e, hogy a jelenszázig még is oly kevésé kapott volt lábra, hogy *Révay* — a ki az „*azon*“-t, minden kivétel nélkül, igazi *identico* — demonstrativus értelmében veszi — csak úgy nézhette a ferde használatát, mint esetlegesen és az író hanyagságából bécsuszott hibát, s ennél fogva jegyzést se' tesz róla? Kitanulhatja-e végre, hogy a legújabb kor fojtatta el vele végkép — ismét csak az irodalomban — a valódi mutató névmást? Avagy tudja-e ezeket minden ember?

De lássuk most *részletenkint* a kérdéses cikket. Elsőben is jegyezzük meg ezt a kihívó kifejezést: „*nem egyéb, mint*.” — Mintha érezte volna a cikkíró, hogy biz' a tán valami egyéb is lehetne, de nem levén inyére a vizsgálat, az őszinte megvitátás, — tekintélyét vetette a serpenyőbe, s hatalom szóval döntötte el az „*azon*“ sorsát és mi-voltát. Hm! „*gridare non è cantare*“ azt mondja az olasz; és a „*nem egyéb, mint*“ nem synonymája a „*tehát*“-nak. Más bizo-

*) Figyelmeztet-e a t. értekező az az *a*, ez a mutatóval járó ama *stilaris inconvenientiára*, hogy *birtokos főnév előtt nem állhat, hacsak ki nincs téve a sajátító nak*. Nem mondhatjuk: *az az ember háza*, hanem így kell mondanunk: *annak az embernek a háza*; míg *azon ember háza* összefér. Ha már most a *sajátító nak* jogosultságát tagadjuk minden oly esetben, hol a *birtokos* név megelőzi a *birtokot*: akkor az a mutatóval nem vagyunk képesek kitenni a *birtokviszonyt*.

nyitvány pedig nem létező, elég azt állítani vele szembe, hogy *a biz' egyéb!*

Lépünk tovább: miféle portéka a nyelvben az a „*bőségi rag*“? Minthogy a cikkíró nem értesít róla, magunknak kell találgatnunk. A „*bőségi*“ tehet e helyen *pleonasticus*-t, vagy *emphaticus*-t, — harmadikat én legalább nem tudok. Az első esetben oly haszontalan függelék volna, a mely a törzsökszó értelmén egy parányit se' változtat; merőben annak hagyja, a mi hozzá ragadása előtt volt. No már hogy a pleonasmus eszméje átaljában áll-e vagy nem a nyelvtanban — a mit nem egy nyelvész tagad — nem tudom eldönteni. De hogy *rag* — a melynek épen a fogalma abban áll, hogy a törzsökszó értelmét egy vagy más viszonyban *módosítja* — „*pleonasticus*“ nem lehet, bizvást merem állítani. Hogy ne? midőn a cikkíró maga mellém áll *czikke* folytában, a hol egyet fordulva a sarkán, azt írja, hogy „a *toldalék on* a mutatót helyettesíti.“ Bámulatos következetesség: az imént *bőségi rag*, most *helyettes!* „Ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes“! mint a cigány mondja, a szerzők szerint (Szót. 72. l.)* — De *emphaticus* se' lehet, miután az *az*, a cikkíró szerint, az *on* hozzá ragasztása után is csak egyszerűen mutató névmásnak marad mind értelmére mind használatára nézve. Tessék elolvasni még egyszer, nem azt mondják-e világos és félreérthetlen szavai? — Az *azonban* követelt „*bőségi rag*“ tehát egy „*airy nothing*“, a melynek a cikkíró, ha, mint a Shakespeare költője, „*a local habitation-t and a name*“ t adott is, de se testet se valóságot nem. Csak nyelvtani költemény, és egyedül arra való, hogy az *azon*-nak és *ezen*-nek divatos, de helytelen használatát törvényesítse. — Volt igenis nyelvünkben egykor igazán *pleonasticus rag*-forma, s ma is halljuk néha közbeszédben, az *at et* végzeteket az, *aztat* és *eztet*-ben De lássák önök, Kazinczy csak egyszer figyelmeztete röviden e sallangnak szabály- vagy törvényellenes voltára, s mondhatni, azonnal eltűnt

*) Ha unalmas is a panasz, és ismétlés által még unalmasabbá válik, még se' állhatom meg, hogy ne kérdjem: mikép van az? hogy oly komoly és száraz tudományos munkában, mint a „Magy. ny. szótára“, nem hiba a „cigány adoma.“ Ha pedig én talállok ilyet írni, kigyót békát kiáltanak ellenem?

az irodalomból, s ritka maradványokig kiapadt az élő nyelvből is. Még azok is átláták észrevétele helyességét s követőivé lettek e pontban, a kik kárhoztatták a nagy mester utját és irányát az ujitásokban. A világért se' kecsegtetem magamat, hogy az én táborozásom az *azon, ezen* mutató — csupán mutató — volta ellen hasonló sikert arasson. S nem azért nem kecsegtetem, hogy én nem vagyok Kazinczy, hanem mivel az árák, a rohamok kétfélék: szabályozhatók, és szabályozhatatlanok, és a „*quis contra torrentem*“? axioma az utóbbiakra, a kártékonyokra, a pusztítókra, a dühöngőkre, szól. Nem fecsegek többet; mert még nem vagyok készen a szó-cikkel.

„*Élünk vele*, midőn stb.“ — A legnyersebb és legmagyartalanabb germanismus, a mi valaha bajszos tollból kikerült: „*Wir gebrauchen es, indem stb.*“ Megvan igenis ez a szórend a magyarban is; de minő alkalmal? Felelet: ha e volna a kérdés: „mit csinálunk vele?“ Ugy de ez a kérdés egy szóra nézve se' foroghat fenn külön, válogatva, vagy kirekesztőleg; mivel mindenikre egyenlően illik az egész szótárban, mindenikről azt kell felelnünk, hogy „élünk vele;“ mi a guttát is csinálnánk egyebet vele?*) Szomszédomnak szilva-termése van, s kérdehetem tőle: „mit csinál vele?“ mert nem tudhatom, hogy megeszi, megaszalja, befőzi, vagy bekeveri-e égettbornak? De szótárhoz azt a kérdést intézzük akármely szóra nézve: „*mikor* vagy *mi módon* élünk vele?“ A mire nem felelhetni az idézett constructioval. A szótár taníthat a közrendtől eltérő szöfuzetekre, a mennyiben a nyelvnek ilyenféle sajátságai (idiotismusai) igenis vannak. De barbarismusra ne tanítson, még indirecte, példájával se! E pedig annál kirívóbb barbarismus, hogy a cikkíró azt akarta vele mondani: „Jelző gyanánt élünk vele bizonyos név előtt,“ a mi aztán magyaros is, érthető is lesz vala.

Következnek a példák. A kételső a közbeszédből van véve, egyszersmind meghamisítva. Mert az élő nyelv így szokta mondani: „*Az az ember* nekem nem tetszik. *Abba a házba* megyek lakni, a melyet most építenek.“ A következő két példa pedig nem

*) Czivódnak felette.

tartozik a cikkíró értelmezése alá; mert : *Azon módon* — *eodem modo* = *auf dieselbe Weise*. *) *Azon okból* — *ex eadem ratione*, = *aus demselben Grunde*. Ellenben *ad hunc modum* = *auf diese Art*, nem : „*ezen módon*,“ hanem : *ezen a módon* stb. E két példabeli azon-ok tehát, kiigazítva, az előbbi (AZON) (1) cikkbe tartoznak.

„A toldalék *on* tulajdonkép stb.“ Másodszor vesszük szóba, mivel más oldalát kell hogy megtámadjuk. Ez az állítás t. i. épen abban az értelemben lenne valótlán, a melyben a cikkíró értelmezi az „*azon*“-t. Ha „*azon ház*“ = volna evvel : *az a ház*, a toldalék a viláért se' a mutatót, a mely in ipsissima persona ott van mellette, hanem a névelőt (*a*) helyettesítné, a mi nincs ott. Mert ebben : *az a*, az első szó mutató, a második névelő. A mi csak abból is kitetszik, hogy nem mondjuk : *ez e ház*, hanem : *ez a ház*. A vétség oka az, hogy a cikkíró ezt a jegyzést — urát nem adva — *Révaytól* kölcsönözte, nem sejtve, hogy magának ellentmond. Révaynál nincs ellenmondás; mert nála : *az a*, és *azon*, meg *ez e*, és *ezen* mérőben különböző dolgok. Az első rendbeliek *mutatva határozók*, az utóbbiak az absoluta indentitást jelelik. Így aztán bezzeg van értelme a léhán átvett jegyzésnek. Mert ha *on en* a mutatót helyettesítik, ezekben : *azon*, *ezen* valódi reduplicatio van; a reduplicatio pedig nem egy nyelvben — hogy nagyon ovatosan szóljak — az intensivum jelelje. Az, p. o. a héberben, szanszkrtban. Az, a praeteritum perfectumban, a mely a közönséges mult idő intensivuma a szanszkrtban, görögben, maradványilag a latinban stb. A mutató határozásnak nem lehet más intensivuma, mint az absoluta indentitas. — És így régi irodalmunk, élő nyelvünk, s a nyelv philosophiája kezdet fogva tanítják az : *az a*, és *azon* közti különbséget. A mi szerint a legutoljára idézett álli-

*) A németeknél is szintugy bekaphatna az a divat, hogy a *der*, *dieser* helyett mindenütt *derselbe*-t írjanak, s épen annyi volna, mint a hogy mi *azon*-t írunk *az a* helyett. De reményem, több eszköz lesz. Reményem, mondom, de nem mernék megesküdni reá. Valamint a „*wie*“-t beengedték kapni a szabályos *als* helyett, s a „*was*“-t elhagyták harapózni a még nélkülözhetlenebb *welcher*, *e*, és helyett, úgy a „*derselbe*“ se essék kétségbe jöendője felől. Aztán a kölcsönösség is azt kíváná. Ha mi eltanultuk tőlök a „*was*“-t különböztetés nélküli pr. relativumnak, ők is megtanulhatják tőlünk az *azon*-t.

tást követő példák nemcsak ellene mondanak annak, a mit világositniok kellene, hanem magukban is valótlánok. „*Azon* ló az enyim — *az a* ló az enyém“ csak úgy válik igazzá — formaliter értem — hogyha utána teszszük : „*irodalmi divat* szerint.“

A végjegyzést is ki kell igazítanunk imigy : „*Azon*, az élönyelvben és az irodalomban annyit jelent, mint : *ugyan az*, *épen az*, *azon egy*.“ Ugy, hogy „*ugyanazon*“ valódi pleonasticus kifejezés, a melyben az indentitas kétszeresen van jelelve : egyszer az *ugyan*-nal, másszor az *on*-nal, és a latin „*ipsissimus*-hoz üt.

Egész elemzésünk arra az elháríthatatlan gondolatra sőt meggyőződésre vezet, hogy a szóba vett cikket különböző kezek, vagy különböző időkben — (megléhet, mind a két módon egyszersmind) — nem annyira szerkesztették mind férczelték össze. Hogy nem „*egyöntetű*,“ annyi világos. Ha hát hozzá vesszük : hogy egy szótári cikk minden kellékei hiányzanak; hogy rend nincs benne, de ellenmondás van; hogy félreértéseket, sőt valótlanságokat foglal magában; — bizony kevés nyomát látjuk benne a „*gondviselés* különös kedvezményének.“

Ebből ugyan nem következik, hogy a többi cikk is mind ilyen rossz legyen. De áll az : hogy egy oly kritikus szó, mint a melyet ez a cikk tárgyal, kritikai gondot és figyelmet is igényelt volna ! S „*ha a zöldellő fán ezeket mivelik, a szárazon mi léssen?*“

Mind ezek mellett Finály indítványát a „*Magy. ny. szótára*“ megállításáról és rögtön újra dolgozásáról *nem pártolom*. Nemcsak azért, hogy maradjon meg, mint *nyelvészetünk jelen állapotának szóló emléke* és — a „*γνώρι σεαυτῶν*“ nemzetekre nézve szintoly érvényes és idves levén, mint egyének irányában, — hadd lássuk : *minő munka* volt az, a melyet *ilyen vég* koronázott meg. Hanem főkép azért : hogy mindnyájunk előtt állván a hibák egész „*zöme*,“ minden ahhoz értő hozzá szólhason, és a köz vitakozás által a jó, a helyes és igaz kikerekedvén, a javítás is gyökeresebb és általánosabb. nyelvünk sajátságához, a nemzet tekintélyéhez és méltóságához méltóbb lehessen.

Visszatérve, ezúttal bevégezett, cikkemhez, megjegyzem: hogy még két szakasz maradt érintetlenül, a melyeknek egyike *nyelvtanaink*, másika jelennen divatozó *nyelvészeti rendszereink* viszonyát tárgyalná a nyelv irányában. De ezek több időt kíván-

ván, mint a mennyiről mostanság rendelkezhetem, más alkalomra kell halasztanom. — Addig pedig lector benevole:

Si quid nosti rectius istis
Candidus imperti!

BRASSAI.

ELKÉSETT NYILATKOZAT GYULAINAK EGY VÁDJÁRA *).

Ha az ember protestáns lelkész, s e mellett istentől gyermekekkel is megáldott családapa: nem csoda, ha némely folyóiratokat, melyek pedig nagyon is érdekelnék, nem járathat. Így történt, hogy én is a többi szépirodalmi lapokhoz képest legbecesebb, de mennyiségre nézve tagadhatatlanul drága „Szépirodalmi Figyelőt“ csak néha, egyik másik jó akaróm szivességéből, olvashatván, csak ma — 5 hónap mulva — láttam azon bírálatot, melyre e lapban Gyulai Pál „Néhány év Petőfi életéből“ czimű munkáscskámát talán érdeme fölött is méltatta.

Nem mondok a méltánylásért köszönetet, mert hiszen ezt Gyulai legkevésebbé értem, hanem — mint kell — az ügyért tette. De igenis köszönettel tartozom a hibák vagy tévedések földerítéseért. Van azonban ügyszeretetet tanusító ismertetésében egy hely, mely valamint a bírálat-hoz nem tartozik, úgy — a mennyiben részint elferdítve adja a részeket, részint jellememet gyanusítja — igazságtalan, s ezért erre nyilatkoznunk kötelességemnek tartom.

Miért vagyok oly hallgatag azon pontnál — kérdi Gyulai — mely Petőfivel való barátságunk felbomlására vonatkozik? És ezért engem erkölcsi bátortalansággal vádol. Nem ez a valódi ok. És noha szokatlan valami, kérdőre vonni bármely szerzőt: miért nem mondta ezt vagy amazt, holott a bírálat csak arra vonatkozhatik, a mit a szerző mondott, nem pedig arra, a mit *nem mondott*: miután Gyulai provocált, nehogy hallgatva a vádat elismerjem, elmondom azt is, miért voltam e pontnál oly „hallgatag.“

Hallgatag voltam először azért, mert azon összeütközésnek, mely köztem és Petőfi közt történt, nem tulajdonítottam valami irodalomtörténeti fontosságot. Voltak mások is, nálamnál az irodalomban bizonyosan tekintélyesb egyének, kikkel ő akár saját, akár mások hibájából, összetűzött (példa rá az „Isten veled, te elpártolt barát“ kezdetű költemény); és sem Gyulainak, sem másnak soha nem jutott eszébe kérdezni, miért hallgatnak erről.

Második okom az volt, hogy ha ezt akartam volna is fejtegetni, azon évi folyóiratok, melyekben a vita folyt, sem az, melyben bírálatom és „Leleplezéseim“ megjelentek, sem az, melyben P. irányomban igazságtalanul föllépett (lásd Szépirod. Figy. 1862. máj. 22. 37. l.) birtokomban nem lévén, a történeteket egész hűséggel nem írhattam volna.

Harmadik okom volt, hogy én Petőfi életéből csak néhány évet, és pedig azokat szándékoztam vázolni, melyekről a közönségnek kevésbé van tudomása, (mint iratom ez érdemét Gyulai is elismeri), mellőzve azt, mi a hírlapokból már ugyis ismeretes.

Végre negyedik és legfőbb okom az volt, hogy ha e pontot részletezem, Petőfit még élesebben kellett volna vádolnom, mint azt Gyulai tette; névszerint indokolnom kellett volna, hogy P. igazságtalan volt akkor, midőn a „Tavaszi“ szerkesztőit kiméletlenül megtámadta ifjúkori munkáinak kiadásaért. El kellett volna különösen mondanom, hogy Petőfi, mint a pápai képző-társulat tagja által, 1842-ben irt és e társulat érdemkönyvébe bejegyzett munkáinak kiadására a társulat 1844-ben (vagy 45-ben?) jogosítva volt, miután annak alapszabályai közt az is foglaltatott, hogy a beadott művek kiadási joga *öt évig* e társulatot illeti; és P. mégis *két évvel később* oly megvetőleg nyilatkozott a Pesti Divatlapban: mikép merték ifjúkori kísérleteit kiadni? E szerint nem is volt joga, mint Gyulai állítja, habár „tudtán kívül megjelenésökért bosszankodni.“ El kellett volna végre mondanom, hogy azon észrevétel is: „ha P. végezni akarta volna iskoláit, most is iskolai gyakorlatokat írna“ onnan származott, hogy ő megvetőleg szolt azon barátjairól, kik még akkor is — bár szinte szegénységgel küzdve — folytatták az iskolákat. És akkor e nyilatkozatnak egészen más színe van, mint ha Gyulai csak ugy kiszakasztva adja. Szóval Petőfit ez ügyben nem azon szempontból kell megítélni, a hol 1848-ban, hanem hol 1844 és 1845-ben állt. — Ezen kívül sok oly kellemetlenséget kellett volna földerítenem, melyre szeretném a feledés fátyolát vonni. Kit azonban ez ügy mégis érdekel, az megolvashatja mindezeket — a nélkül,

* L. Szépirod. Figy. f. évi 1. 2. és 3. számát.

hogy én újra megírnám — az akkori lapokban, hol P. azon, Gyulai által is idézett, állításának hamissága is ki van mutatva, hogy „ők azóta folyvást ütik a verseket, és ezeknek özönével elárasztják a szerkesztőket.“

Sajnálom, hogy ezek elmondására is Gyulai kényszerített; de az „erkölcsi bátorság hiánya“ vádjára tartoztam ezt legalább röviden megemlíteni. Szegeden, 1862. oct. 19.

SZEBERÉNYI LAJOS.

P O L E M I Á K.

Egy pár ellenem intézett felszólalásra akarok felelni. Rövid leszek; a szerkesztő kevés tért engedhetett rendelkezésem alá, de másfelől ama felszólalások sem olyanok, hogy részletes fejtetést érdemeljenek.

Először is Szeberényivel kell végezni, kinek nyilatkozatát fennebb egész terjedelmében olvashatni. Szeberényi szokatlannak tart kérdőre vonni bármely szerzőt, miért nem mondta ezt vagy amazt, mert a bírálat csak arra vonatkozhatik, a mit a szerző mondott, nem pedig arra, a mit nem mondott. Én az ily kérdőre vonást sem szokatlannak, sem jogtalanoknak nem tartom. Az oly történelemírót, ki hallgat némely dolgokról, melyeket tud vagy könnyen tudhatna, még eddig mindig megrótták s mellőzését pártszellemnek vagy egyéb oly okoknak tulajdonították, melyeket munkája szelleméből kiolvashattak. Az emlékiratok bírálatában egyik főszempont épen az, hogy mit mellőz az író s mit nem, miért mondja el ezt így vagy amúgy. Például Béranger emlékiratainak bírálói, (a többek közt Montegut), rossz neven veszik a szerzőtől, hogy barátjánőről, Frére Juditról miért hallgat oly mélyen, miért bizza másokra, barátokra, idegenekre vagy tán épen rosszakarókra, hogy oly érzelemről és viszonyról beszéljenek, mely neki annyi szép költeményt sugalt. Megrótták továbbá, hogy mind politikai mind irodalmi kortársairól oly keveset s csak kedvezőt mond, hogy inkább szeret hallgatni s egészen mellőzni valakit, mintha azt akarná, hogy halála után is mindenki velük barátságban éljen és népszerűségét teljesen megőrizhesse. Természetesen, a mi másutt szabad, nálunk tiltva van, hol némelyek a kritika oly codexét akarják megalapítani, mely a kritikust legalább is haszontalan íróvá tenné. Én mindig tiltakoztam e jograblás ellen s részemről egy fikarczynit sem fogok engedni soha a kritika jogaiból, melyeket nem én octroyáltam, hanem maga a kritika természete fejtett ki s a százdok gyakorlata szentesített.

Azonban én Szeberényit nem annyira pusztán csak a hallgatásért róttam meg, mint inkább azért, hogy felemlítvén Petőfivel való barátsága felbomlását, melyet verseiről irt bírálata okozott, csak Petőfit sejteti hibásnak s magáról egészen hallgat, vagy legfeljebb annyiban szól, a mennyiben a nagylelkűt játszhatja. Adatokkal mutattam ki, hogy amaz irodalmi versengésben nemcsak Petőfi

követett el hibát, hanem Szeberényi is, s mellőzve a bírálat igazságtalanságát s néáltalán boszúból eredt indokait, egyedül azt hoztam fel, hogy Szeberényi Petőfi magánviszonyaira célzott, mi e a kritikusknak nincs joga. Szeberényi úgy látszik most sem akarja elismerni e hibát, azt hiszi, hogy ő mindenben igazságos volt Petőfi iránt, s most is csak annyiban szól érdemlegesen a tárgyhoz, a mennyiben Petőfit vádolhatja. De vajon a más hibája igazolhatja-e a magunkét? Nem, legfeljebb megfoghatóbbá teszi. Vajon igazságtalanságot igazságtalansággal torolni vissza s még évek múlva sem ismerni el igazságtalanságunkat, midőn már ellenfelünk a sirban nyugszik, erkölcsi bátorság-e? Bizonyára nem. Én oly kevésé voltam elfogult Petőfi, mint Szeberényi iránt, csak tények felett ítéltam s ha Petőfiben az affectatiót, az anonymitas lovagiatlan leleplezését nem helyeseltém, bizony Szeberényiben sem dicsérhettem azt a jogtalanosságot, mely szerint Petőfi magánviszonyaira célzott, a körülményekkel ismeretlen olvasó előtt többet sejtetett, mint a mennyi a dologban volt. A mi azt illeti, hogy a pápai iskolai társulatnak joga volt Petőfi első kísérleteit kiadni, nem vonom kétségbe, de bizonyára nagy indiscretiót követtek el a szerkesztők, midőn a már hirre vergődött költőt így compromittalták, s nem tudom miért ne lehetett volna joga Petőfinek ezért boszankodni s gunyosan köszönni meg barátjai indiscretióját.

A „Törökország Fővárosa“ szerzőjéhez, b. Horváth Miklóshoz és Riedl Szendéhez, a „Kritikai Lapok“ szerkesztőjéhez kell még egy pár sort intézni. Az első az „Ország Tükré“-ben, a második saját lapjában szólal fel ellenem s von kérdőre az e lapokban —i és —y jegyek alatt megjelent bírálatokért. Egyik stilusomból ismer reám, a másik pedig hallomás szerint úgy tudja, hogy én vezetem a Figyelőt. Mind kettőnek úgy látszik elve nem tisztelni az anonymitást s többet adni a névre, mint a dologra. Az anonymitás megőrzése és tiszteltetésben tartása fontos dolog a journalistikában, de másfelől pusztán csak a lovagiasság is kötelességünké teszi. Azonban nekem sem időm sem terem erről most értekezni, sőt, minthogy jelenleg nincs szükségem anonymitásom fenntartására, ezennel eleget teszek ellenfeleim kíváncsiságának s kinyilatkoztatom, hogy e lapban az —i és —y jegyű cikkeket mind én irtam, megjegyezve azt, hogy b. Horváth nem

stilusomról ismert reám, mert oly cikket is nekem tulajdonít, a —z jegyüt, melyet nem én írtam, Riedl pedig alkalmasint nem köszönné meg, ha róla valamelyik lap egy csoport pletykát hirdetne „hallomás szerint“ bevezetéssel. Valóságos pletyka, hogy a Figyelő szerkesztését egy idő óta én vezetem. Én e lapnak csak fődolgozótársa vagy egyszerűbben és igazabban szerkesztősegédje vagyok s ha a szerkesztő akadályozása esetében egy pár számot szerkesztettem is, az egészen a szerkesztő intézkedéseinek szellemében történt. Nincs e lapban semmi nemü dualismus, oly cikk, melyet a szerkesztő, legalább nagyában, nem helyeselt, nem jelent itt meg sem tölem, sem más-tól. Riedl legjobban tudhatja, hogy a Kritikai Lapok ellen kivülem más is polemizált a Figyelőben, sokkal régebb és nyomosabban, mint én, maga a szerkesztő, még pedig nyelvészeti kérdésben, mely elől, nagy csodálkozásra, Riedl, a nyelvész, büszkén ugyan, de mégis visszavonult.

De térjünk b. Horváthra. Ő általam megbírált munkáját védi, hibáztatja bírálatomat, mely munkájában mindent méltányolt, a mit lehetett, csak egészen sikerültnek vagy épen remeknek nem nevezte, mert ily isten ellen való vétket csak nem követhettem el. Tulajdonkép felületességemet, igazságtalanságomat, önhittségemet, epességemet akarja kimutatni. Régi czimeim ezek már nekem, s nem is hiszem, hogy valaha másokkal cserélhessem fel, kivált ha azok itélnek felettem, kiknek munkáiban fogyatkozásokat mertem találni. Nem is szándéksom érdemleges polemiába bocsátkozni, sőt b. Horváth művének oly gyöngegeit sem tárom fel, melyeket bírálatomban mellőztem, mert nem annyira tartalmát, mint inkább csak formáját kívántam bírálni. Ő nem érti vagy nem akarja érteni bírálatomat, s én bizonyára nem fognám felvilágosítani. Hadd higye hát, hogy én nem ismerem munkája minden részletét s így nem olvastam el egészen, hogy azért róttam meg, mert nem mondott el mindent de mindent Konstantinápolyról, hogy azért hibáztattam művének compositióját, mert a temetón kezdi a város rajzát. Azonban két dolgot mégis bátor vagyok figyelmebe ajánlani: először, ha idéz valamiből, idézze szó szerént, s ne rontsa meg se a stilust, se az értelmet, mint megrontotta amaz egy pár sorban, melyeket bírálatomból idézett; másodsor nem csak roszt izlés, hanem valóságos jogtalanság olyasmit a közönség elébe vinni, mi csak magánkörben mondatott. Hogy Brassai mit mondott nekem egy társaságban, hogy én mit beszéltem egy pár író-társammal a színház csarnokában (a mit mondtam, nem úgy mondtam, a mint b. Horváth eléadja) sem a dolgozhoz, sem a közönség elébe nem tartozik. Ily divat könnyen a kávé-nénikék pletykatárává ala-

kitja át az irodalmat, mit, úgy hiszem, b. Horváth sem kíván, még akkor sem, ha így csakugyan el lehetne némitani egy pár kellemetlen kritikust.

Riedl egy egész nyílt levelet intéz hozzám, melyet, megvallom, nem értek eléggé. Azt vártam, hogy így fog hozzám szólni: ön egy pár gunyos, élesebnél élesb megjegyzést tett lapomra, tessék bővebben hozzá szólni, ne csak gunyolódjék, hanem bírálja meg tüzetesen lapom szellemét. E helyett érzékenyen ömledez, s az ironia és őszinteség hangján néhány bókot dob szemem közé. Elmondja, hogy ezelőtt hat évvel egy külföldi egyetemre hívták a magyar nyelv és irodalom tanszékére, hogy ott figyelemmel kísérte a világirodalom mozgalmait, készült és tanult; visszatérve hazájába, midőn látta, hogy itt a kritikának nincsenek méltó képviselői, elhatározta megindítani lapját, s ha nem is sikerült céljára nézve mindent megtenni, mindent a legjobban megtett, a mit csak tenni lehetett. Lassankint szaporodnak lapjának olvasói, barátjai, de ellenfelei is, a kik közt sajnálva lát engem is. Felszólít, hogy tegyem fölöslegessé munkásságát, írjak lapjába vagy más lapba jobb kritikákat, mint a melyek lapjában megjelentek, de addig a mig e fontos közügyet méltóbb kezekben nem látja, folytatja kötelességei teljesítését, és tovább szerkeszt. Mit feleljen az ember ilyesmire? Ugy hiszem elég lesz őszintén bevallanom, hogy én csakugyan ellenség vagyok, ellensége nem Riedlnek, hanem lapjának, nem annak, mi lapjában itt-ott jó, hanem az egész szellemének. Ellensége lettem azon perczen, melyben frivol programját olvastam, de még inkább, midőn közelebről ismerni tanultam. Okaim e következők: a „Kritikai Lapok“-nak tulajdonkép nincsenek aesthetikai elvei, sőt tájékozni se tudják magokat költészetünkben; tudományos cikkeik és kritikáik szertelen követelők, az európai szempontot emlegetik, a tudományok meghonosítása mellett akarnak izgatni, és sokszor még a mi irodalmunk színvonalán sem állanak; a magyar tudományosság legnevezeteseb kérdéseihöz nem szólnak, legnevezeteseb tudományos könyveinket nem bírálják s inkább csak iskolai könyvekkel bajlódnak; halomra írják az általános jeremiádot, de specialitásokba nem bocsátkoznak; majd minden folyóiratot, lapot nyeglének tartanak, de alig van egyetlen számok, melyben magokat a nemzet martyrainak, az egyetlen becsületes vállalatnak ne hirdetnék. Ez okok és vádak, elismerem, így bizonyítás nélkül nagyon csekély értékűek, ki is fogom fejteni, mint-hogy a Figyelőben már nincs terem, valamelyik politikai lap tárczájában. Addig maradjon válasz nélkül ama nyílt levél, csak ez lehet a valódi válasz, melylyel a Kritikai Lapoknak tartozom.

GYULAI PÁL.

KÜLIRODALOM.

A VIGJÁTEK LÉNYEGE ÉS TÖRTÉNELME. (Wesen und Geschichte des Lustspiels.) Irta Mähly J. Lipcse 1862. Weber kiadása. (Vége.)

Az olaszokat a spanyolok követték, kik a vigjátékban még kitünőbb hely elfoglalására látszóttak hivatva. Mindenesetre Cervantes nagysága nem a vigjáték terén emelkedik; de a ki a komikai regény oly remekét tudta megteremteni, természetesen tehetségének kellett lenni az ezzel oly rokon vigjátékra is. Fájdalom, korábban irt vigjátékai elvesztek, pedig alkalmasint ezek voltak a jobbak, mert a későbbiek, ugy látszik inkább lázas sietségben írta, mint költői nyugalomban; nem homályosíthatta el Lope de Vega emelkedő csillagát, műveiben nem volt elég fény, s a világon egyetlen költő sem versenyezhetett a termékenység e csodagyermekével. Ha Cervantes a vigjátékban sokkal nagyobb költő is, még sem lehetett volna rossz neven venni a spanyoloktól, sőt az egész világtól, hogy bámulatjeljes tisztelőkkel egyedül azon férfun csüngöttek, ki a költészet kertét, mintegy varázslóként, a legpazarabb bőségben ültette be a legszebb, a legillatosb, bár néha csak különös és bizarr, virágokkal. Lope de Vega hihetlen sokat írása mellett is tetőtől talpig költő volt, tevékeny és termékeny majd minden nemben, de a drámaiban még is legkitünőbb. S nem csak irt drámákat, élete egy szerelmi és harci kalandokkal teljes dráma. Később a papi pályára lépett, hogy nyugalomban egészen a költészetnek szentelje magát. Nem tudja az ember művei számát bámulja-e, vagy azt a könnyűséget, melylyel irt, vagy azt a költőiséget, mely a pazarlás mellett is, bőven áradt szelleméből. Egy pár száz műről nem bizonyos, vajon ő írta-e, maga 1500-at vallott be, alkalmasint kevés, mert néha reggeli előtt fáradság nélkül megirt egy-egy színművet. Kivált a találékony-ságban nagy, azaz cselekvényt fejleszteni, személyei egymáshoz való viszonyaiból, a külső körülményekből a legkülönbözőbb helyzeteket, fordulatokat és katastrophokat állítani elő. E mellett szelleme mozgékony, mélyen lát a természetbe és életbe, érzései hevesek, phantasiája és gondolatja emelkedett, s éles érzéke van a szenvedélyek felfogására. Mindenesetre árnyoldalai is vannak. Az ellentétekkel igen kirívón játszik, képeit túlhalmozza, csak versei dallamosságának öszhangját nem zavarja semmi. Stilusa nemes, elragadó, tele röpönő élczczel és áradó szenvedélyességgel. A mi jellemrajzát illeti, bár kevés ecsetvonással rajzol, de kellőn tud kiemelni, s különösen erős a nők rajzában. Komikai személyei parodia-

kép állanak szembe hőseivel s a reflectáló elem képviselői. Különös előszeretettel viseltetik a vigjátékhoz, ez legkedvesb gyermeke.

A spanyoloktól a francziák sokat tanultak. A francia vigjáték legbevégzettebb alakja Molièreben tűnik föl. E férfura méltán büszke nemzete, s ha a csodálók tulzása mértéken felül emelkedik is, mint La Harpenál, ki azt mondja, hogy Molière s a vigjáték ugyanegy fogalom, azt csak ellensulynak vehetni a németek irányában, kik őt nagyon kicsinyitni törekednek, például Schlegel, ki szerint Molière csak XIV. Lajos udvari bohóca. Molière lángész, ki mindig megtalálja a helyest s az élet teljét lelke tükörében tisztán felfogván, még tisztábban és szebben sugározta vissza. Igaz, nem Shakspeare, sem minden tekintetben remek vigjátékot nem irt, de megtett mindent, mi korában és körülményei közt csak tehető volt. Ha Molièret helyesen akarjuk megítélni, tekintetbe kell vennünk, hogy maga előtt nem talált példányt s neki magának kellett utat törni az ugy nevezett jellemvigjátékhoz. Ő alkotta meg először az újabb komoediának modern tartalommal megtelt formáját, szilárd alapot adva neki és gondos jellemrajzzal gazdagítva. Mindez halhatlan érdeme a művészet történelmében. Hogy Molière nem mindig eredeti, azért épen ugy nem lehet hibáztatni, mint Shakspeare; Terentius és Plautus szorgalmas tanulmányától nem is lehetett egyebet várni. Alakjai egész a velőig nem egyének ugyan, de az ember szolgálai másolata s az általánosító typus közt mégis közepet tartanak. Műveitől épen nem lehet elvitatni az erkölcsi hatást csak azért, mert nem tüntet fel czélzatosan ilyes irányt. Inkább azért lehet hibáztatni, hogy néhol igen sok benne a philosophiai elmélkedés. Molière vigjátékai mellett a Beaumarchaiséi a legjelentékenyebbek. Szinei kissé kirívók, de élethűk, az erkölcsi elveteműlt-ség örvényeit festik. „Figaró“-ja elősegítette a francia forradalom kitörését. A nép a főhősben, a ravasz, de életvidor s erkölcsileg még el nem gyöngült komornyikban, saját képet látta, valamint urának vakmerő erőszakoskodásaiban a fensőbb körökét. Ily hatású mű nem lehet kitünő tulajdonok nélkül. Valóban Beaumarchaistól nem lehet eltagadni az elmés és élénk dialogot, a mozgékony cselekvényt, a drámai hatást, a kirívó, de erős ellentétet, a szinpadí jártasságot. — Az újabb francia vigjátékírók nagyon meghajlanak Scribe előtt, ki királyként uralkodik felettök. Scribe csakugyan mind termékenységre mind tehetségre nézve ritka tünemény. Nehány vigjátéka valódi példányai a technikai bevégzettségnek, de a k-

tészet gyöngéd lehelete nem érzik rajtok, s a röpke szellemdússág enyvelése sehogy sem pótolja e nagy hiányt. A jellem lelkiismeretes rajzával nem sokat gondol, ereje inkább a technikai mechanismuson nyugszik, az élő organismushoz nem annyira érzéke hiányzik, mint inspiratioja. Előtte az intrigue, a helyzet a fő, s ezt oly módon hajtja is végre, hogy e tekintetben mint példányt tanulhatni.

Az angolok közt először is Shakespearet kell emlitenünk, de egyszersmind előre kimondanunk, hogy Shakespeare vigjátéka nem nyújthatja tökéletes képét költészetének. Tragoediáinak némely komikai alakjai, mint Falstaff s a bohócok majdnem jobban bizonyítják komikai erejét, mint tulajdonképi vigjátékai. Ő nem érzi szükségét a tragicum és comicum éles elválasztásának, mind két elemet összeolvasztja, épen mint az élet. Mai izlésünk nem kedveli ez összeolvasztást, ezért Shakespeare ma már e tekintetben nem szabhat törvényt a vigjátéknak. Aztán másfelől Shakespeare vigjátékai nagy részt olasz novellákból vétetvén, nagyon távol állanak a mai lélettől és fel fogástól. Legtöbb vigjátékát, mostani osztályozásunk szerint, az ugynevezett nézőjátékok közé sorozhatni. Nála a vigjátékot leginkább a kibékülő, derült bevégzés jellemzi, ugyanis vigjátékai fejlődése gyakran aggodalom, rémület és szánakozás közt hánykodtatja a nézőt. A spanyol és francia vigjátékoktól a Shakespeareit kiváltkép a jellemek éles rajza különbözteti meg, melyben Shakespeare felülmulhatlan. Aztán Shakespeare költészetének megvan az az előnye, hogy mindig, még akkor is, midőn a burleszket érinti, mélyen erkölcsös, noha soha sem tűz ki czélzatosan erkölcsi irányt. Ő, mint Gervinus megjegyzi, az életet, mint egészet fogja fel, s maga is egész ember. Hát ha még ide veszszük azt a derék, ős, egészséges realismust, mely minden tulzást kizár mind fel, mind le felé! — Sheridánnak kitünő tehetsége volt a vigjátéokra; művei közt a „Vetek iskolája“ és a „Vetélytárs“ legjelesbek. Majd min-

den megvan bennök, mi egy valódi vigjátékiró tulajdona. A jellemrajz részletezése oly teljes, hogy alig találhatni benne általánosító vonást, a szinezés oly hű, hogy túl gondosnak tűnhetnek föl, ha, mint főtörvény, nem urlaná a világitás leghelyesb elosztása. Valódi angol humor s azon egészséges elmésség nyilatkozik műveiben, mely önkénytelen e helyzethez simul. Jól választott tárgyain szigoru erkölcsi komolyság s csaknem polemikus irány ömlik el.

A vigjátéki irodalom terén a dánok is oly nevet tudnak felmutatni, mely a maga idejében, nemcsak hazájában, hanem Németországon is nagyon híres és népszerű volt. E név: Holberg. Születésére nézve nem volt dán, hanem norvég. — Bergenben született — azonban lakás és hivatal dánná tették. Németországon sokáig kedvencez vala a közönségnek, büszkesége a színészeknek és példánya a vigjátékiróknak. Lassanként egészen lezorult a német szinpadról, ma már alig adják műveit. Mintegy harminczkét vigjátékot írt, melyeknek tárgyai a dán nemzeti életből vannak merítve. A polgár- és földmives-osztályt rajzolja kiváló előszeretettel. Az elmésség, gúnyszerű, komikai erő, őszinte érzés, mély értelem oly összeolvadása tünteti ki a dán irodalom ez első kísérleteit a vigjáték terén, hogy aránylag csak kevés nemzet mutathat föl hozzájuk hasonlókat.

A német vigjáték történelmét Mähly mintegy tizenkét lapon tárgyalja. Igaz, a német vigjátéki irodalom távolról sem vetekedik a francia- vagy angollal, de egy némettől még is megvárta volna az ember, hogy saját nemzete költészetéről többet szóljon, ha mindjárt csak a jelenre hatás szempontjából is. Ismertetésünkben mellőzzük e részt, azonban Kneschke után, ki ujabban a német vigjáték történelméről egy egész könyvet írt, ismertetni fogjuk a német vigjátékot is e lapok újalakú folyamában, annyival inkább, mert az ujabb időkig, mikor Scribe jött divatba, a magyar vigjáték majdnem egészen a német után indult.

—y.

T Á R C Z A.

B O T H B E N E D E K.

(1114.)

I.

Állj meg Both Benedek, nem jól indultál.
Kezedet, nem érzed? megrántja a kantár . . .
Ha már egyenest hazatérni átallsz,
Amodább letérhetsz a keresztutnál.

Minek mégysz Dömösre? Gyilkolni mégysz-e?
Két élet is kell még, nem elég a négy szem?
Halld, zörren a lomb, ott lesnek utánad . . .
Gyermek siralom — halld, jajgat a vészben!

Te vagy csak a gyilkos, Kálmánt te kéréd :
Hogy ontsa kegyetlen — oh! önvére véré . . .
Mebánta Kálmán, — minek is siettél? —
— Az igaz istennek keze elér még!

Itt már a kereszt ut, — a ló meghorkan :
Egy vak farkas fekszik, kölykével, a porban.
Megugrik a ló, megszánja, kerüli,
Vén vakra, kölyökre — rá nem tiporna . . .

Nézd, nézd, kiszökken kardod, a hüvelyből,
— Nem akar gyilkolni — oh hagyd ott, ne vedd föl.
Ne vedd föl, — térd le — im itt a keresztút . . .
Sí a vak farkas — nem szörnyedsz a tettől?!

II.

„Itt ülök a napnak élő sugarában,
De fényt az sem adhat, érzem, de nem látom . . .
Hallom a sas röptét, szárnya csattogását . . .
Jaj! s szemeim többé soha meg ne lássák?
Hallom, gyöngé galamb hogy jajgat előtte —
Kis madár, itt alant nem bánt, hozzám jöszte!
— De ne jőj, csak maradj, hisz én meg nem védlek,
Magamat, fiamat sem védhetem én meg!
Hajh! a mig ez izmos kéz bírja a kardot . . .
Hajdan kardot — im most koldus mankót tartok! . . .
Jer ide közelebb, jöszte kis vak fiam —
Tedd ide kezedet . . . érzed, hogy itt mi van? . . .
Itt van a vak éjféli setétlő setéte,
Melynek napja nem kél; — napja? az kiége!
Kiége? mit mondok — kioltották gyávan . . .
Fiam! ezt az undok nevet tartsd meg — Kálmán!
Ragaszkodj' mindenhez, az egész világhoz —
Csak ezt az egy nevet, ezt gyűlöld, ezt átkozd!
Az élő halálért, a mérhetlen, kinért —
Itta a rokon vért — s még téged sem kímélt.
Azt is irigyelte, hogy nem vagyunk bénák;
Azért is fáj lelke, hogy még életben lát . . .
Életünkre tör még — nem hágy mig meg öl meg —
— Hallod a ló körmét?! — az oltárhoz! jőnek! —

III.

Allj meg Benedek, ne szaladj gyáva!
Vagy jobb, csak vágtsd, fuss a halálba.
Az Uristentől imént nem féltél,
S szolgálaitól félsz? — fuss gyáva félj, félj . . .

Dömösön véres az Ur oltára,
Vér ömle gyilkos kardodról rája.
Ki vért eresztél, a szent keresztnél,
Kegyelmet, gyilkos, kinél keresnél?

Ne mondd, hogy Álmos és Béla élnek,
Őket csak gyáva félszed menté meg . . .
A sebhez halált is adtál volna:
Ha nem rohan be az oltár-szolga!

Fuss nyomorult, fuss — ha utolérhet
— Majd nem ereszt el — a bős kisértet:
Csont keze megfog, rádzúg: „te voltál . . .
Itt a bizonyosság, a véres oltár!”

. . . Itt a kereszt út, a ló meghorkan;
Vak farkas s kölyke még most is ott van, —
De támadók most sereggel vannak,
Mind neki szökken ijedt lovadnak.

Lovad nem félted, az tova vágdat —
Kardod? az is van, tán még kivághat;
Vond ki, mit késel? Jaj ott feledted
Az oltár lábán — Vész ül feletted . . .

Rád ugrik a vak farkas, s a kölyke;
Nem szabadulhatsz körmeikből te;
Csattogó foggal osztoznak rajtad —
— Mondtam előre, — de te akartad.

SZÁSZ BÉLA.

AZ ÖREG HÉKA AJTÓJA.

(V é g e.)

VI.

Épen a negyedik esztendőben voltam a falu bírása.

Avval, hogy megint megválasztott, nagyon megtisztelt a falu lakossága. Én nem tudom, hogy még fiatalabb létemre, hogyan érdemlettem meg e tisztességet és jószágukat. — Az igaz senkinek rosszat nem akartam, az igazságot megtettem ha kellett. Bizony jól esik elmondanom, hogy nagyon szerettek.

Én csak szegény paraszt ember vagyok, nekem csak szüröm van, nincsen köpönyegem hogy azt forgassam. . . Különben még most is bíró volnék . . .

Hát, a mint mondom, épen a bíróságom negyedik esztendejében esett. Épen tavasszal történt a dolog, a mit elbeszélék.

A kisbíró nagy sietve hívott fel a falu házához, lelkendezve beszélte, hogy a falunk új ura megérkezett, s neki, hogy gyorsan járjon, három ujdonat-uj ezüst huszast adott; hej, kérem alássan, még akkor az a pénz járt.

A méltóságos gróf eladta ezt a jószágát valami idegennek. Jó ur volt a gróf, csak jól emlékezhetünk róla. — Bizony sajnálni való dolog, hogy mindnyájan így ki pusztulunk apródonként. — Az új urról — mielőtt

még megjött volna — már hallottunk azelőtt is. Beszélték, hogy ő is magyar, különben katonaviselt ember, már meglehetősen öreg és törődött, mint a milyenek szoktak lenni azok, a kik egész életüket nyugtalanságban töltik el. No! — mondtam magamban, — csak jó ember legyen, akkor itt jó emberekre akad.

Felmentem a falu házához, oda csak egy ugrás a kastély, a hintója még ott állott a kastély előtt, csak épen akkor fogták meg ki a lovakat, szép négy ló volt, kivált a gyeplős, annak egész vidéken nem került volna párja.

Az új úr magas, nyulánk ősz ember volt, fél képén valami májfolt forma bőrsetétség mutatkozott, de az nem tette őt ruttá, mert olyan nyájasan tudott mosolygani, mint akár egy asszony, s édesen beszélgetni a szegény emberekkel.

A mint levettem a kalapomat, ő erővel feltétette velem s én feltekintettem reá; tudja isten, de az a jóságos nézés, meg az a hang olyan ismerős volt előttem, mintha nem először találkoztunk volna már az életben.

Azt nem mondom, hogy vannak csodák a mai világban is, de legalább olyanfélék, a mik annak látszanak, lehetnek, nekem is olyan csoda volt az most, a mit én előbbeni lelkemben e pillanatban gondoltam, hogy én valamikor láttam már ezt az urat.

A jó ur a falu dolgát szegrőlvegről kitudakozta, s a legszebb, legőszintébb jó akarattal adott biztatást arról, hogy a falunak előmenetelét, tiszta szívéből, áldozatkész örömmel fogja elősegíteni. Mert ő e falura édesen emlékezik vissza, noha itt élte le életének legboldogtalanabb napjait.

Bizony mi nem értettük őt. Nem is emlékeztünk rá, hogy itt lakott volna és ösmertük volna. Az igaz hogy olyan ismerős, és hogy nagyon sokban emlékeztet ama bizonyos szegény emberre — de az teljes lehetetlen, lehet hogy tartózkodott ott a kastélyban. Ott sok vendég megfordult, volt köztök olyan is, a ki egész esztendő vendég volt.

Azután tudakozódott, hogy kell lenni itt a faluban egy Panni nevű menyecske-nek, a ki most lehet mintegy negyvenöt-ötven éves, kinek Pistika nevű fia és Márka

nevű leánya van, a fiu most harmincz, a leány pedig mint egy huszonkét-huszonhárom éves lehet. A menyecske szép nyulánk asszony volt a maga idejében, eleven, jó szívű, nyájas, értelmes, okos, a jobb módu gazdák feleségei közül.

Én mint biró ösmertem az egész falut, de biz én hiába törtem a fejemet, nem akadtam olyanra, a kit a jó ur keresett. Olyan Panni nevű ötven éves asszony, kinek 30 éves Pista fia, s 22 éves Mária lánya legyen, nem volt a faluban.

A szegény áldott Panni néném, ha élne, az igaz épen negyvenöt-ötven esztendő között volna . . .

— Igaz a ni, szóltam félig fenn hangon félig magamban, úgy mondván szóval gondolkozva, — igaz a, hát hiszen neki is volt egy szép kis Márka leánya, de Pista nevű fia, az nem volt neki . . .

És a mint ezeket mondtam, egyszerre csak elszorúlni éreztem a szívemet, elhalványultam, megint olyan különöset, olyan fucsát gondoltam, megint az a nem tudom mic oda sejtelem — vagy hogy nevezik — vett elő, a mit akkor éreztem, a mint e jó urra először néztem, hanem még most jobban, erősebben bizgatott . . .

— Én istenem, rebegetem én — neki nem volt Pista fia, az igaz, de én jártam keltem mindég gyermek koromban vele, mintha fia lettem volna, . . . ha csak . . .

Tovább nem tudtam folytatni, megállt az eszem, s vele a szavam is . . .

A jó ur édes nyájas szemekkel nézett rám, mintha áldott volna velök engemet, a pillái könnyektől voltak nedvesülve, melylyek onnan abból a melegségből kiolvadni látszottak, attól az érzelemteljes meleg nézéstől, melylyel bennem régi ismerős képet, emléket vélt, igyekezett volna fedezni.

A jó úr édesen mosolygott, s arczomat folyvást átható melegséggel nézé, úgy hogy lesüsöttem azt, mint egy szemérmes leányzó; — megfogta kezemet, reszketett az övé is, az enyém is, azután megfogta a másikat is, így egybe tette mind a kettőt s úgy nézegetett; csak az apa szokott nézni így visszatérő édes fiára, a kit sok számos esztendő óta nem látott, midőn megjön messziről s újra viszontlát, . . . midőn bá

mulja annak megemberesedett termetét és ábrázatját, egy-egy árnyalatot rajta, mit oda az évek vontak. Midőn megnézegeti tétőtől talpig, gyönyörködik benne, mint megnőtt, mily férfi lett a gyermekből, s az arczon megtalálja, felfedezi azon a képen azon vonásokat, melyek előtte réges régtől ösmerősek s melyek együtt nőttek a gyermekkel, s melyek, nézésben, beszédben, mosolygásban még is ugyanazok maradtak.

A jó ur ekkor mélyen megindulva rebege hozzám, miközben fejével mosolygva bólingatott :

— Lássá, lássa, István gazda Ez szinte lehetetlen, de én mégis mindjárt megösmertem kegyelmedet . . . Mintha valaki mondta volna . . . Nem is hiszem, hogy ezt nem szívem sugta. Hogy ez nem sejtelem, ki fogja tagadni?

Én erre még jobban megdöbbsentem, mert még mindig nem mertem hinni a mit gondoltam, csak azt susogtam hozzá :

— Oh édes jó uram! . . .

— Voltak nekem szenvedésteljes nyomorult napjaim, midőn az emberek közül kitaszítva, szencsétlenebb, boldogtalanabb, nyomorultabb voltam mint az üldözött vad, midőn meg voltam fosztva azon egyedüli reménytől is, hogy valaha szerettemet még egyszer láthassam, midőn üldözötten, éhezve, szomjazva, betegen, elhagyottan fetrengettem, elbújva, elrejtözve még a segílyt adható kezek elől is. Midőn már az istenhez azért imádkoztam, hogy vegye magához árva lelkemet. Oh! szerencsétlen, boldogtalan idő volt az! szólt a jó úr, érzékenyen hangoztatva szavait.

Azután folytató :

— Akkor, legnagyobb inségemben, küldött nekem az isten egy jóltevő angyalt, ki napokig táplálta azt, a kit mások halálra üldöztek. Egy kilencz-tíz éves fiúcska s egy két-három éves leányka járt ez áldott jó asszonynyal. A fiu ily korú lehet most mint kegyelmed. Igen, épen ilyen lehet az, a ki inni adott a szomjazónak.

A jó ur csak folyvást oly átható melegen nézett reám :

— Igen, épen ilyen, — mert kegyelmed az, — mert te vagy az István . . . Engedd! sokkal jobban esik így mondanom . . . hogy, te vagy az . . .

Tudja isten, olyan jól esett, hogy ki sem mondhatom, még is úgy megszégyeltem magamat.

— Oh édes uram! — én nem tudom, de én, . . . hogy én mit érzek, de tessék elhinni, hogy nem különben az én szívem is úgy dagad e pillanatban, az arczom pedig még is ég.

— Az öröm az; oh én benézek, belátok a szivedbe, jó István, a te szived is sejti, hogy régi ösmerőse van közelében.

— Igen, — de, isten bizony, tessék meg bocsátani, szóltam én kábult fejjel, alig eszmélve e nagy meglepetésben, melyben szinte szédülni érzem magamat . . . De . . . Uram-isten, hiszen én nem tudom, de tessék valahogy segíteni a gondolatomon.

— Úgy van, jó ember, a mint gondold. Te nem bírod, nem akarod hinni, hogy valóban én volnék az elhagyott, üldözött dezentor. Pedig én vagyok. Sorsom visszafordult a jóra. Lettem boldog és gazdag a mint azelőtt voltam . . . Hogy történt hát velem! A mik esztendők alatt történtek, ha mind elbeszelném, esztendők kellenének hozzá. A rövid tanulság csak az, hogy a könnyelmű ember is, ha a nyomor megtanítja, lehet szilárd és okos valaha, és az, hogy a fiatal, siránkozó és békében zászlóját gyakran elhagyó közkatonából is lehet még idővel a harcmezőn vitéz és bámult öreg generalis, ha sorsával és szívével kibékült. Ifjui könnyelműségem dobott a vészbe, hogy mindent, a mi kedves volt előttem, gondolatlanul ellökjek magamtól, kártya, korhelység, rossz női társaságok szerető hitvest s édes gyermekeket hagytak el velem midőn katonává lettem; midőn késő volt már, keserves volt az ébredés; megszökésemmel a legnagyobb vészbe döntöttem magamat, a halált rettegve hónapokig kelle bujdokolnom, mig azután egyszer egy egyszerű nyomorult ember véletlen tanácsa szövetnekként lobbant fel előttem, mindent menthetek azáltal, ha egy távol vidéken, mintha még katona sem lettem volna, egy más ezredbe lépek be. A nyomor megedzett már, férfitá tett, új élet nyílt előttem, s az a türelem után visszaadta mind, a mi egykor kedves volt.

Én elérzékenyülve, nagy figyelemmel, úgy mondhatom, áhítatossággal hallgattam.

— A kiket boldog koromban ösmertem, irányokban leróvtam tartozásomat, családomat, gyermekeimet boldognak tudom, le akartam még róni tartozásomat azok irányában is, kiket boldogtalan sorsomban szeretni megtanultam. Hogy keserű napjaimat is, emlékem előtt, édes illetődéssel idézhessem fel, hogy életem mostani boldogabb napjaiban az isten nevét még jobban dicsőíthessem, e falut választottam ki lakásomul, mint legboldogtalanabb napjaim színhelyét. Jól esik majd találkoznom az én egykori tápláló angyalommal. Jer István gazda, legelőször is lássuk Panni nénédet; tudom hogy felette is elrepült már a folyásában meg nem álló idő, de jósága, tudom, még most is ismerősöm fog lenni vonásaiban, jósága, tudom, hogy örök ifju maradt...

Lesütöttem szememet, lecsüggesztém karjaimat, szomorú lettem és nagyot sohajtottam.

— Hogyan? kérdé ütközve jó urunk.

Könyvek akarták elfojtani szavamat, alig birtam őket megelőzni.

Ő már meg van halva! feleltem csüggedetten, s törülgetve a gördülni készülő könyveket.

A jó ur nyilatkozást engedett fájdalmának, kendőjével borítá el szemeit.

— Oh istenem, és én nem köszönhetem meg még egyszer az ő jóságát, nem ölelhetem hálásan kebelemre, nem tehetek érte semmit, nem áldozhatok semmit, a mivel jutalmazzam azt az erényt, melynek jutalmazására csak az isten elég gazdag, s én szegény lennék, ha szeretetem is nem adnám s örök lekötelezettségemet. Oh! hát csakugyan meghalt. Mikor halt meg?

— Oh! régen! Még a kolera idejében.

— A sirját meg fogod mutatni édes Istvánom.

Fájdalmasan mosolyogtam.

— Jó uram! ki tudná megmutatni egyes koleras halott sirját. Ott nyugszanak több százan együtt, mindössze talán husz sirban. A sir mind egyforma, keresztfa nincs egyiknél sem, bajos volna tudni... A kolera temetőt, azt megmutathatom.

— Ha a palottért nem tehetek egyebet, mint egy élettelen kökeresztet emeltetni a temető közepén, tesztek az élőért. Leánya, a kis Mária, már szép s nagy leány lehet,

sőt több, ő már huszonkét, huszonhárom éves, már talán menyecske, sőt talán már több, anya.

— Igaza van a nagyságos urnak — ő több. Ő angyal: a mennyiben azt szokták mondani, ha a kis gyermekek meghalnak, hogy az Uristen angyaloknak viszi őket magához. Mária kicsiny korában halt meg, Mária angyal.

A jó ur fájdalmasan felkiáltott:

— Ez is! ez is. — Oh hát tereád szálljon hálám, szeretetem egész ereje édes István barátom! — s a jó ur megszorítá kezemet.

— Oh! nagyságos uram! van ám még más is — szóltam némi szerénykedéssel, ki szinte ösmerős a régi időből.

A jó öreg úr bámulva nézett reám.

A cigányok közül az...

— Igaz! vágott közbe a jó öreg ur — Nekik szinte annyit, szinte életemet köszönhetem. Nem felejtettem én azt el. — Az ő általok kitalált arcváltoztatással menekülhettem, — láthattam szeretteimet, kérhettem tőlök bocsánatot s állhattam egy más ezeredbe... Igen! az ő tettök volt forduló pontja életemnek. — A cigányok, mondod, de hát hol találom én a világ bujdosóit? Ámbár hálámat irántok a távolban is kissé leróttam, a mennyiben az ezredemben levő minden cigányra gondom volt, és azon kívül a fiam házasságával, a midőn... de mindazáltal mégis szeretném, ha azon régi bizonyosak is...

— Nem kell soha keresni őket uram! Ide telepedtek le a falunkban. De bizony már csak egy van közülök, egy szegény törődött, vén ember... Az öreg Héka.

— Látnom kell őt! szólt emlékeitől feltüzülve az öreg ur. István, tégy jót velem! Ne hagyj tűzön állani. Vezess! menjünk!...

Mosolyogva fordultam a jó urhoz.

— Az öreg Héka itt van a falu házánál, — mikor így tavaszodik s még melegebb időt vár, többnyire itt szeret lenni, mert itt dohánykát és bagócskát kapogat... Majd ide kurjantom!.. Hej! Héka bácsi!.. Ide, ide Héka bácsi.

Az öreg Héka nagy alázatosan közelgett oda az urasághoz, kezét csókolni. Az nem hagyta. Örömkönyektől ragyogó szemeit legelteté rajta.

— Nos öreg, hát jutok-e még eszedbe? Nézz rám! Ösmerj reám!

Az öreg rám ereszté karikára kibámuló szemeit, hanem fejét csóváltgatta.

— Nem ösmersz rám? kérde az öreg ur. Nézz meg jól, — hát nem te csináltad ezt a májfoltot a képemre. — Nos? gondolkozzál csak egy kicsit . . .

Az öreg Héka furfangosan elmosolyogta magát.

— Hm! ha az uraság nem volna, majd mondanék valamit.

— No, csak ki vele bátran!

— Hát bizony, ha én bizonyosan nem tudnám, szólott örömlelkedve az öreg cigány, — ha nem tudnám hogy a nagyságos ur a nagyságos ur, akkor biz' isten azt mondanám, hogy az a majd mit is mondjak neki, az a dezentor volt, a ki itt járt a kolera előtt, a ki elbolondította a nemzetségem fejét.

— Hát mivel bolondította el?

— Hogy jó az emberek közt lakni!

— Hát nem jó az emberek közt lakni? kérde a jó öreg nyájasan.

A vén cigány arczára vont a kezét, keserves könyei, melyek már darab idő óta pihenőben voltak, megint megindultak, s szivrázó hangon mondá.

— Nagyságos uram! lássa, hiszen már csak egészen magam vagyok.

Egy öreg embertől hallva ezt, ennél szomorúbb, meghatóbb felelet nem lehetett.

Azután, kis szünet után, hozzá tev é:

— Azok után, a kiket az isten elvett, már csak nem busúlok, csak az az öreg aszszony után; hanem azok után, a kiket az emberek vettek el tőlem, még most is csak úgy fáj a szívem.

A jó öreg ur vállára tette kezét:

— Ha nem ösmerném a kérlelhetlen sorsot, mely sokszor igaztalanul üldözőnek mutatja magát, ez most a legkeserűbb szemrehányás volna nekem, s ha nem ösmerném az emberi rendeltetést, a végzetet, az élet utait, azt is gondolnám, s mondanám, hogy talán én tévedtem. De nem azt mondom. Hanem ismét csak azt, hogy nekem van igazam. — Azon csapás, mely ért, bujdosásodban is találhatott volna jó öreg! bujdosásodban is elhulhattak volna mellőled

szertteid. — S csak úgy egyedül magad maradhattál volna. Már most mi sorsod volna ugy? — Bármily csapás éri is az embert, könnyebben el lehet birni a fájdalmat, ha részvevőkkel találkozunk. Az ember nem lakhatik máshol, mint emberek közt, nem a vadon állatok közt, neki nem társai az állatok, panaszait nem értik meg . . .

Az öreg cigány fejét szomorúan rázogató.

A jó öreg ur, édes hangján, szeliden folytatá hozzá beszédét.

— Látod, szegény öreg, hát mondd, hogy élnél most, így megtörödvé, elöregedve, ha emberek közé nem jöttél volna? Most, midőn senkid sincs, midőn mindenkidet elveszítéd, hogy élnél most? . . .

Az öreg ember durczásan süté le szemeit.

— Ha szomorú magányosságban, erdők közepén siránkoznál, volna-e még valami kedved szomorú életedhez? . . . Nem jobban szeretnél-e nem élni? . . .

Az öreg cigány folyvást duzzogott . . .

— Még is, most is jobb szeretek én kóborlani, nemcsak azért mert kedvem tartja, — hanem azért is, mert jobb szeretem ha köztök nem vagyok, mert az emberek rosszszak. . . .

— Ejnye Héka bácsi, szoltam szemrehányva.

— Nem kendet gondoltam, édes István ö — akarom mondani drága biró uram, szolt kissé szelidülve az öreg Héka.

— Hát talán engem? kérde a jó öreg ur.

Az öreg cigány komoran leereszté fejét, vállat vont, s egyszerű közönbösséggel felelé:

— Azt már nem mondom . . . Én nem tudhatom, én nem ösmerem a nagyságos urat.

— Már öreg, szolt mosolygva a jó ur, hogy ne ösmernéd a dezentort. Jer. Nézz ide és gyözdj' meg a felől, ogy ha te dezentorod sem rossz ember, nem háládatlan, a ki elfeledte volna a vele közlött jótéteményt, és nemcsak hogy most is, midőn azért hívott, hogy neked meghálálja jó tetteidet, hanem lásd, hogy még előbb is halásan emlékezett fajodról.

Evvel a jó öreg ur az öreg cigányt a kastély folyósója felé vezette, s odamutatott

— Látod azt a csinosan öltözött, szépen mosolygó uri asszonyt? Az ott az én menyem. Egy cigány leány volt az — Fiam könnyelmű szerelmével elcsábította, s miután megelégette forró öleléseit, el akará feledni; azt, ki élt halt érte, s feláldozá neki ifjúságát. Én kényszerítém elvenni, s most fiam hálásan köszöni e boldogságát. — Öreg! nem azért hogy dicsekedjem, hanem most mondd meg, ha hálásan emlékeztem-e rólatok?

— Igen, most mondd meg, szoltam én közbe, ha mind roszak-e és háladatlanok-e az emberek?

Az öreg ember felnézett, szívéhez kapott, csak egy hang jött felsikoltásában ajkaira. Bámulat, megindulás sikoltása volt az. Az a hang, az a sikoltás ez egy szó volt :

— Marczelka! . . .

Azután, mikor öröm-éldelve még egyszer oda pillantott, megint szomorúan lesüté a fejét, s mormogá :

— De hát! mit használ ez nekem! Csak nagy keserűség az nekem, hogy most már ő gazdag uri asszony, hogy nem is beszélhetek vele, nem is ölelhetem, nem is csókolhatom, nem is szabad a magaménak vallanom. Nem az én gyermekem már, nem szabad már csak annak is neveznem. Csak azt mondhatom messziről, hogy legyen boldog, legyen szerencsés. Hej! nem az én Marczelkám, nem az én édes gyermekem már az . . .

Az e véletlentől meglepett, s rajta örömet titkolni nem akaró jó öreg ur minden feleletül Marczelkát oda vezeté elébe.

Marczelkát nem tette kevélylyé a sors kegyelméből ajándékozott rang, szíve nem hazudtolá meg vérét és érzelmét.

A leánynak jól esik rég látott busongó atyja keblére dőlni, habár koldus is az.

Marczelka még érezé azt is, hogy talán az a koldús büszkébb lehet rongyaiban, mint ő fényes ruhájában. — Midőn mospirult, nem az atyja szégyellése miatt volt az, hanem ön szemrehányása miatt . . . Ezt csak akkor bírá elűzni, midőn az öreg atya bocsánatát s áldó szavait mondá el neki.

Hogy ne bocsátott volna meg, midőn e pillanat még édessé tévé már oly régen keserű életét.

— Oh! hogyha szegény Hékám ezt megérte volna, rebegé sohajtozva.

Azután oda sompolygott hozzám, és síránkozó mosolygással szólott :

— Igaza volt, édes István ö . . . akarom mondani drága biró uram, az emberek még se' mindnyájan roszak.

VII.

Pár nap mulva oda jött hozzám, a falu házához, új ruházatában az öreg Héka, nagy titkosan félre hitt, azt mondta, olyant akar mondani, melyet félt attól, hogy netalán meghall valaki.

— Édes István ö . . . akarom mondani drága biró uram! Lásd, én mondanék valamit, ha nem mondaná senkinek.

— Nem mondom én!

— Igérje meg azt is, hogy nem ellenkezik velem.

— Azt is megigérem.

Ezután nagyot fűjt, hogy erőt vegyen mondókájához.

— Hát lássa, én valamit gondoltam! . . . Hát . . . hát én biz azt gondoltam, hogy én nem maradok itt szégyenökre ezeknek a jó uraknak. Hogy rájok mutassanak . . . Azután meg rám mutassanak . . . A hol megy az öreg Héka, az ifjú nagyságos uraság ipája, az öreg nagyságos uraság nászuramja, az ifju nagyságos asszonyság édes apója . . . Minek pirítsam őket . . . Én csak úgy is kályhafütőnek volnék jó közöttök . . . Hiszen csakugyan nem ölelhetem, nem szerettem a Marczelkámot olyanbátran, mint a hogy a szívem kívánja. — Minek szerezzek nekik gyalázatot . . . Elmegyek a világra, . . . kőborlani . . .

Én közbeszóltam :

— De Héka bácsi, hiszen azért, hogy . . .

— Ne szóljon, megígérte kegyelmed hogy nem ellenkezik . . . Én feltettem magamban, hogy elmegyek. Hát elmegyek.

Azután sohajtvá utána tette :

— Haj! haj! Még is jól gondoltam én. Még is csakugyan kár volt nekem emberek közé jönni lakni, a kikkel nem vagyok egyforma. Még is jobb lett volna amugy, ha közéjük nem jöttem volna. A szegény nyomorultat akár nagy szerencsétlenség, akár nagy szerencse éri, egyaránt baj neki, egy

aránt boldogtalan. — Csakugyan jobb lett volna nem jönni lakni az emberek közé.

E szavainál egészen elcsüggedt.

— Oh istenem! elgondoltam magamban, — hát csakugyan úgy van az, hogy nem egy szabású emberek nem lehetnek egymás közt boldogok. Mind egy isten teremtései vagyunk, és mégsem tudunk özszeolvadni . . .

A szegény öreget szivemből sajnáltam, s hogy némiképp vidítsam, tréfásan szóltam hozzá :

— Hanem azért az ajtónak gondját viselem ám, Héka bácsi!

— Csak viselje gondját kegyelmed, édes István ö . . . akarom mondani drága biró uram.

Azután csüggedve utána tevé :

— Meglehet, hogy még szükségem lesz rá.

Délután az öreg Héka behozta az ajtót és elindult, bujdosni, kóborlani.

Az ősz eljött, de az öreg Héka, az ajtót kivinni, nem jött vissza többé.

ABONYI LAJOS.

V E G Y E S.

— Hely szűke miatt kimaradván mult heti jelentésünk az akadémia üléséről, utólag adjuk :

— A f. hó 20-án tartott ülésben, a philozophiai, törvény- és történettudomány levén a soros, először Hunfalvy János olvasott Afrikában lakó hazánkfától, *Magyar Lászlótól*, ily című tudósítást : „A délafrikai Munda-évambo, Lungo és Kapota tartományok általános földleirati vázolata.“

— *Horváth Czirill* r. tag folytatta felolvasásait „Schelling philosophiájáról.“ ez uttal annak első időszakát bevezetően. De a legnagyobb érdekeltséget ez ülésben a titoknok előadása gerjeszté. *Horváth Mihálytól* olvasott egy levelet Livornóból, melyben elmondja, hogy egy régimű-árosnál *Mátyás dicső királyunk arczképére* talált, megvette s kitisztittatván, most az akadémianak ajánlékozza. — Még egy pár helytartó-tanácsi intézmény olvastatott, meg Venczel és Erdy tagok helyeslő véleménye Czinár Mór „Index“-e felől, s Bertha Sándor jelentése a Széchenyi szoborra újabban begyült adakozások iránt, s azzal az ülés bevégeződött.

— A matematikai és természettudományi osztályok ülésében, 27-én, Stoczek József ur olvasta, illetőleg magyarázta, *Martin Lajos* beküldött értekezését a „szellőző gépekről.“ Kubinyi Ferencz t. tag pedig *Petkó János* l. tag jelentését adá elő, egy az utóbbi által Parádon talált igen ritka fémről, mely még eddig csak Amerikában, Peruban találtatott. Neve : *enargit*. Azután következtek a *titoknok* előterjesztései : egy *köeső* küldemény, (melyre nézve a tudomány megmarad előbbi tana mellett, hogy e kavicskák bizony nem estek az égből, hanem vihar által felkapva, csupán a levegőből); köszönő iratok taggá

választott külföldi tudósok részéről, mint *Laboulaye*, *Thierry Amade*. *Csengery* két rendű indítványára 1) hogy az akadémia, kiadványaiból a nemzeti színház könyvtárát is részeltesse, 2) hogy az akadémiaiban felolvasók értekezéseknek ne csonka részét, hanem az egésznek velejét adják elő — elfogadtatott. Az ülés egyszersmind *összes* ülés volt.

— A lapok hirdetései közt ily könyvvezímet is olvasunk : „A rablóknak, tolvajoknak és kozákoknak együtt való hamis és zavaros (ez persze a *kauderwelsch* magyarja lesz) beszédek, hasonlóan hamis és titkos cselekedeteik.“ Mondja valaki még, hogy nem *polgárosodunk!* — Nem ajánljuk e könyvet a közönségnek, az árát is eltitkoljuk.

— Aszalaitól ily czimű könyv van megjelenőben : „Pikáns vázlatok az élet- s történelemből.“ Csak ne legyen nagyon *pikáns*.

— *Rigó János* balassa gyarmati bandája most a *brémaiakat* ragadja el zenéje által. „Kinek valaha — írja egy német lap — alkalma volt magyar dallamokat magyar zenészekről hallani, nem felejtí könnyen e zene sajátos búbáját s a czigányok lelkes játékát. A mi legkülönösebb, e magyar zenészek minden darabot kóta nélkül húznak, mindazáltal praecisióra, öszhangra egy csöppel sem állnak hátrább a német zenekaroknál, s ez nem csak nemzeti dalaikra nézve van így, hanem operák nyitányaira s minden nem-magyar zenedarabra is.“

— Az egyetem n. rectora, dr. Sauer Ignác ur, 40 db. aranyat ajánlott pályadíjjul az egyetemi ifjuság számára, felét jogi felét orvostani pályakérdésre.

ÚJ KÖNYVEK *).

MAGYAR REMEK IRÓK. Gyémánt kiadás. VII. kötet. BÁNK BÁN. Dráma öt szakaszban. Irta *Katona József*. *Ötödik* kiadás. A költő arcképével. Ára 70 kr. (Heckenast Pest.)

Legujabb szerkezetű népszerű MAGYAR LEVELEZŐ és HÁZI ÜGYVÉD, vagyis : stb. stb. Szerkeszté *Farkas Elek*. *Nyolczadik* javított kiadás. Ára 80 kr. (Heckenast, Pest.)

ASBÓTH LAJOS Emlékiratai az 1848 és 1849-iki magyarországi hadjáratból. Második kiadás. *Második* kötet. (Heckenast, Pest.)

ISMERETTÁR. Nélkülözhetlen segédkönyv, mely a történelem, természet s egyéb tudományok és művészet köréből lehetőleg minél több érdekes tárgyat és egyéniséget betűsorozatos rendben megismertet. VIII. kötet. Növények — Ptolemaeusok. Ára 1 ft. — (Heckenast, Pest.)

POLGÁROSODÁS. Irta *Arisztidesz*. Ára 1 ft. 20 kr. (Heckenast, Pest.)

*) Hogy ez állandó rovatot minél teljesebbé tehessek, kéretnek a t. kiadó, illetőleg szerző urak, hogy az újonnan megjelenő művekből egy-egy példányt, vagy legalább annak egész címét, hozzánk beküldeni sziveskedjenek. *A szerkesztőség.*

SZELLEMI SZIKRÁK. Nevezetes emberek köz és magán életbeni elmés rögtönzései és élczes mondatai. Közli *Lauka Gusztáv*. Ára 2 ft. (Heckenast, Pest.)

NYILT LEVELEZÉS.

Ismeretlenek, S. Patak. Rajongás, zajongás. Semmi tisztult eszme. Nem „egy év” — négy év sem lesz még sok e verseknek. Akkor önmaga is más szemmel fogja nézni őket : ha nem, — az mng roszabb lenne. A drámával jó lesz még várni : nem oly könnyű az, mint látszik.

T. M. . . . nak. Levelt és pénzt kaptam. Jobb mulatást, mint nekem van itt. Levél ment H — vára is, Lasztócra is.

Merényi urnak. Valamit tettünk az ön ügyében. Pár nap mulva megtudja. Többet nem tehetünk.

TARTALOM.

Nyelv és nyelvészet. *Brassai*. — Elkészt nyilatkozat. *Szeberényi L.* — Polemiák. *Gyulai P.* — A vigjáték lényege és történelme. —y. — Both Benedek. *Szász B.* — Az öreg Héka ajtója. *Abonyi L.* — Vegyes. — Új könyvek. — Nyilt levelezés.

LAPUNK ÜGYÉBEN.

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ második évfolyama e hóval letelvén, november és december hónapokra megszűnik, *hogy január 1-sőjén változott címmel, megbővitve, érdekesb s értékesb tartalommal jelenjék meg.* Megszűnik, mert sem az új lapot novemberrel kezdeni, sem e két óra külön előfizetést nyitni nem czélszerű.

Szándékunk oly szépirodalmi s általános műveltség terjesztő lappá alakítani át, mely, a nélkül hogy irodalmi mozgalmainkat szemmel tartani s ellenőrzeni megszűnnék, egyszersmind a nagyobb közönségnek és kivált a női olvasóknak is több, változatosb, érdekesb olvasmányt nyújtson, mint a Figyelő, szaklapi minőségében, tette és tehetette.

Mihelyt e változtatás iránt felsőbb helyre beadott folyamodványunk visszaérkezik : azonnal részletes programot fogunk kibocsátani. Kérjük tehát tisztelt előfizetőinket, s általában a kik lapunkat pártolni kívánják, hogy előfizetésökkel a program megjelentét bevárni méltóztassanak.

Azon t. előfizetőink, kik lapunk hosszú életébe bizván, octoberen túl is decemberig, sőt 1863 áprilig előfizettek, méltóztassanak kijelenteni, vissza kívánják-e főlöleg pénzüket a kiadó urtól, vagy mint előleget a jövő félévi folyamra tétetni át. Ha f. é. december 15-éig semmi nyilatkozás nem történik, ezt igenlő feleletnek vesszük arra, hogy a pénz a jövő évi előfizetésbe tudandó.

Pest, october 29. 1862.

Arany János

a Sz. Figyelő tulajdonosa és szerkesztője.

Arany János, felelős szerkesztő és laptulajdonos.

Kiadó : **Heckenast Gusztáv**.